

ÖSSZEÁLLÍTOTTA: ORTHMAYR FLÓRA (METAFLORA)

Az első kortól a hatodikig, az életrajztól a társasjátékig: több szempontból is változatos témákat gyűjtöttünk egybe a következő oldalakra. Az újdonságok közül a magyar mozikat sajnos messzire kerülő Tolkien filmről a skóciai MTT-kirendeltség számolt be; a magyarul most május végén megjelent Gondolin bukása kötet angol eredetijéről pedig Puerto Ricóból kaptunk ismertetőt. A rejtőzödő gyöngyszemek kategóriájában a Clamavi De Profundis zenéjéhez és a Lord of the Rings: The Confrontation című társasjátékhoz igyekszünk meghozni olvasóink kedvét; a jövőbe tekintve pedig az Amazon készülő sorozata kapcsán mostanában napvilágra került újabb részletekről közlünk összefoglalót.

Tolkien: az életrajzi film

írta: Kovács Eszter (Esztur)

Karukoski filmje, bár nem próbál kitörni a klasszikus életrajzi film keretei közül, ezen kereteken belül a lehető legnagyobb tisztelettel és szeretettel eleveníti meg az ifjú Tolkien karakterét. A film Tolkien életének korai szakaszát mutatja be – Birminghambe költözésétől *A hobbit* első mondatáig. Aki tehát Középfölde megformálását szeretné látni, Tolkien C.S. Lewishoz fűződő barátságát vagy netán az Allen&Unwinnek küldött leveleit, annak sajnos kicsit csalódnia kell – azonban kárpozlásképpen láthatja, hogyan vált a gazdag képzelőerővel megáldott kisfiú minden nehézség ellenére azzá az íróvá, akit ma ismerünk és szeretünk.

Fotó: Orthmayr Flóra (Metaflora)

Először a gyermek Tolkiennal találkozunk (az elbűvölő Harry Gilby személyében), akinek meg kell birkóznia édesanyja elvesztésével, és – miután Francis atya gyámsága alatt Birmingham külvárosába költözik – egy új, idegen környezetben is helyt kell állnia. A film ellenáll a kísértésnek, és nem von erőltetett párhuzamot Tolkien életének eseményei és későbbi művei között, de elég egy vágás Sarehole zöld dombjairól Birmingham fekete gyárkémé-

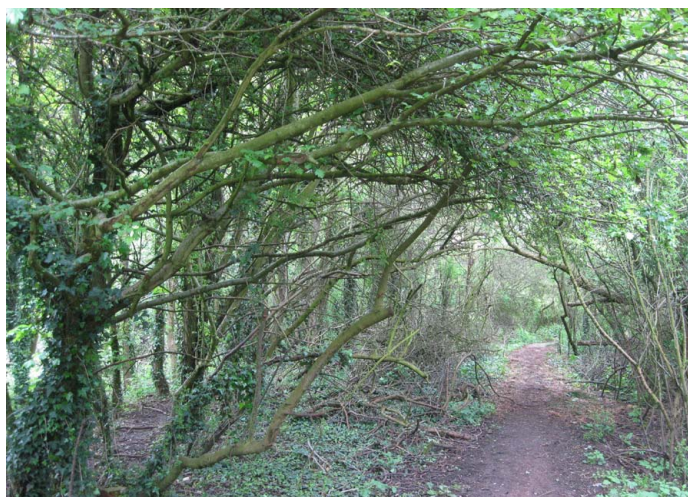
nyeire, és máris értjük, Tolkien miért gyűlölte olyan hevesen az ipari forradalmat, hogy később aztán ezt látta a legnagyobb rossznak, ami a Megyével történhet.

Végigkísérhetjük, hogyan jelennek meg Tolkien életében azok a témák, amelyek később az írásaiban is központi szerepet kapnak. Az első ilyen a barátság megbonthatatlan szövetsége: szemtanúi lehetünk a TCBS (Tea Club and Barrowian Society) megalapításának és számos későbbi ülésének; láthatjuk, hogy a társaság tagjai – Tolkien, Geoffrey Bache Smith, Christopher Wiseman és Robert Gibson – hogyan inspirálják és támogatják egymást gimnáziumi és később egyetemi éveik alatt is, és miként keverednek különféle kalandokba.

Míndeközben belép az ifjú Tolkien (ekkor már a rendkívül meggyőző, bár sajnos nem bajszos Nick Hoult) életébe a szerelem Edith Bratt (Lily Collins) személyében. Lily Collins hitelesen alakítja az intelligens, tehetséges és intellektuális stimulációra éhező Edithet, akinek Tolkien – a filmben legalábbis – először beszél hosszan a kitalált nyelveiről. Edith lesz az, aki bátorítja arra, hogy ezeket a nyelveket megtöltse élettel, és történeteket írjon hozzájuk. Egy hosszú kávéházi beszélgetés közben az ingyencek nagy öröme többször elhangzik a „cellardoor” szó, találkozhatunk Telperion és Laurelin legelső prototípusával, és egy balul sikerült TCBS-ülésnek köszönhetően azt is megtudhatjuk, Tolkien miért nem szerette volna, hogy Edith elkísérje a különféle irodalmi klubokba.

A Tolkien életrajzát jól ismerő nézőknek fájó pont lehet, hogy Francis atya gyámságán kívül nem láthatunk közvetlen utalásokat az író katolicizmusára (léteztek ilyen jelenetek, de ezek nem kerültek bele a végleges verzióba), ám Karukoski ügyelt arra, hogy ha máshogy nem, legalább bújtatottan utaljon Tolkien hitére.

A kritikusok figyelmét nem kerülte el, hogy a film telis-tele van hosszú, filológiai témájú beszélgetésekkel:

Fotó: Orthmayr Flóra (Metaflora)

a TCBS és Edith mellett a fiatal Tolkien Joseph Wright professzort (Derek Jacobi) is beavatja kitalált nyelveinek világába, kivívva ezzel a professzor elismerését. Ezek a jelenetek meglehet, hogy az egyszeri néző számára hamar unalmassá válnak, azoknak viszont, akik szeretik és értékelik Tolkien műveinek nyelvészeti háttérét, igazi csemegék.

A történetet a somme-i csata vissza-visszatérő jelenei keretezik. Életének ezt a saját elmondása szerint egyik legszörnyűbb, bár kétségkívül meghatározó élményét a lázas beteg, hallucinációktól szenvedő Tolkien szemzőgéből láthatjuk – és itt a film végre nemcsak utalások szintjén és beszélgetéseken keresztül, hanem vizuálisan is

bepillantást enged az író fantáziavilágába. A lázálomokban a németek lángszórói tűzokádó sárkányokká változnak, fekete köpenyes lidércek járnak a csatamezőt, és az ekkor még névtelen Sötét Úr is feltűnik – ám ezek a jelenetek soha nem vonnak túlságosan direkt párhuzamot a későbbi könyvekkel, végig ügyesen elkerülik a Tolkien által sokszor elutasított erőltetett allegóriákat.

Sokaknak hiányozhatnak a filmből a közvetlen utalások Középfölde megteremtésére, de itt fontos kiemelni, hogy a film Tolkien életének egy olyan szakaszáról szól, amelyben Középfölde még nem volt jelen. Amit láthatunk, azok a hatások, amelyek az író személyiségével együtt lassan, észrevétlenül Középföldét is megformálták: a filmbeli Tolkien még nem tudja, de mi látjuk, hogyan vezettek el az édesanya gyerekkori meséi, az egyetemi tanulmányai, szerelme és barátságai, és a vele és körülötte történt események később egy olyan mitológia megformálásához, amely ma az egész világon ismert. Dome Karukoski filmje, mely remélhetőleg előbb-utóbb Magyarországon is bemutatásra kerül, gyönyörű zenéjével, varázslatos képi világával és kiváló színészi alakításával vezet minket végig a XX. század egyik legfontosabb írójának ifjúkorán, miközben figyelemreméltóan hű marad Tolkien életének valódi eseményeihez, itt-ott minimálisan változtatva csak az események időrendi sorrendjén. Nekünk nagyon tetszett, és szívből ajánljuk minden Tolkien-kedvelőnek.

A Clamavi De Profundis

írta: Erdei Tímea (Ancalimë)

J. R. R. Tolkien világa sok művészt meghihletett már. A zenei világban is nem egy olyan dal született, amely Középfölde világáról szól. A következőkben a Clamavi De Profundis nevű zenekart szeretném nektek bemutatni, amelynek munkásságában számos tolkien ihletésű dallal találkozhatunk. A Clamavi De Profundist valójában egy család alkotja, akiket összeköt a zene iránti szeretet. A zenéjükre a klasszikus és fantasy irodalom, valamint a filmes, népi, vallási és klasszikus zene volt hatással. A zenekar egy feldolgozással robbant be a köztudatba 2013-ban, *A hobbit* filmek idején. Ezt azért tartom szükségesnek kiemelni, mert ez a dal a „*Far Over the Misty Mountains Cold*”, amelyet Thorinék adnak elő Zsáklakban. A videoklip a Youtube-on már több mint 20 milliós nézettséget ért el. A filmek sikereit kihasználva a zenekar kiadta a dal második részét, amelynek a szövegét már ők írták: ez az egyetlen olyan középföldi tematikájú daluk, amelynek a dalszövegét saját maguk írták, a

további dalok mind egy-egy Tolkien-verset dolgoznak fel a könyvekből. Thorinék dalát nemsokára követte Durin dala, amelyet Gimli adott elő *A Gyűrű Szövetségében*. De nem csak törpökkel kapcsolatos feldolgozások születtek. Megzenésítették például Boromir siratóénekét, Beren és Lúthien történetét, az entek csatadalát, Bilbó dalát, a Gyűrűverset, a rohirok dalát vagy például személyes kedvencemet, a *Gil-galad bukását* is. Tolkien alkotásain kívül meghallgathatjuk még az előadásukban Billy Boyd *Last Goodbye* című dalát is, amely *Az Öt Sereg Csatája* záróéneke. A zenekar csatornáján természetesen más témában is találunk dalokat, de a legnagyobb sikert és a hírnevüket a Középfölde-feldolgozásoknak köszönhetik, amelyek közül a legsikeresebbek a „*Far Over the Misty Mountains Cold*” és a „*Song of Durin*”. Mindenképpen szeretném őket figyelmetekbe ajánlani, a dalaik számomra nagyon jól visszaadják a középföldi történetek hangulatát.

Gondolin bukása

(J. R. R. Tolkien [szerk.: Christopher Tolkien]: *The Fall of Gondolin*. Houghton Mifflin Harcourt, 2018)

írta: Gerardo J. Mercado, fordította: Kalas Veronika (Sisapka)

Gondolint, a tündék rejtett városát Középfölde első korában érte utol a végzet, évezredekkel azelőtt, hogy Frodó csatlakozott a Gyűrű Szövetségéhez, vagy Bilbó talányokat oldott meg a sötétben. A *Gondolin bukása* című kötetben Christopher Tolkien Középfölde korai napjaiba kalauzolja az olvasót (szó szerint és átvitt értelemben egyaránt), hogy felfedezhesse a tolkien-i óidők utolsó „nagy regéjét”.

A 2017-ben megjelent *Beren és Lúthien*hez hasonlóan ez a legújabb könyv is Tolkien korai vázlaiból, jegyzeteiből, illetve barátainak és munkatársainak írt leveleiből építi fel a történetet, emellett a regének *A szilmarilok*ban és a Középfölde Históriaja köteteiben megjelent részeit is tartalmazza.

A könyv központi története Tuor, az emberek egyik hercege körül bontakozik ki, akire Ulmo, a tengereket uráló vala fontos küldetést bíz: figyelmeztetnie kell Gondolin tündekirályát arra, hogy Morgoth (az eredeti Sötét Úr) a rejtett királyság után kutat, és a vesztére tör. A narratíva maga szórakoztató és színes olvasmány, ráadásul betekintést nyújt a Tolkien műveiben megjelenő legrégebbi szereplők eredetébe és világának kivirágzásába. És bár maga a történet nem hosszú, a legendáriumban elfoglalt helyét nem lehet eléggé hangsúlyozni. Amellett, hogy elbeszéli Morgoth egyik legnagyobb, tündék ellen indított támadását, Tolkien egy 1955-ben W. H. Audennek írt levelének tanúsága szerint a *Gondolin bukása* „ennek az elképzelt világnak az első valódi története” volt: kezdetei (Tuor utazásának körvonalai) egészen 1916-ig nyúlnak vissza. Vagyis ebből a történetből vezetett el az út ahhoz a klasszikushoz, amit *A Gyűrűk Ura* néven ismert meg a világ.

A folyamat a kötetben is jól nyomon követhető, ahogy az ősi mondák és eposzok befolyásolta korai stílus lassan átalakul *A hobbit*ből és *A Gyűrűk Urá*ból jól ismert prózává. Végigkövethetjük, hogyan fejlődött a történet az évek során – egyik elbeszélésről a másikra –, és ez adja a könyv legérdekesebb aspektusát. A gyűjtemény tökéletes alkalmat kínál ennek megfigyelésére, ráadásul bemutatja, miképpen kísérletezett Tolkien az egyes szereplőkkel, formálta a cselekményt, alakította a neveket, illetve bizonyos történések és szimbólumok szerepét. Christophernek köszönhetően a végsőkéig kiélvezhetjük ezt az élményt. Másik érdekességként Christopher azokra a motívumokra is felhívja a figyelmünket, amelyek az évek során semmilyen változáson nem estek át, mint például Tuor küldetése vagy a tündék nyújtotta útmutatás.

A könyv legnagyobb előnye azonban sajnos egyben a legnagyobb hátránya is. Noha igazán lenyűgöző és jelentős tett a történet egyes vázlateinak összehasonlítása és szembeállítás, ezek továbbra is csupán vázlatok maradnak. A legkorábbi piszkozatok szövegét annyira áthatják az óangol eposzok stílusjegyei, hogy esetenként minden drámai momentum elvész belőlük, az egyes szereplőkre pedig olyan kevés idő jut, hogy ha nem ismernénk az átfogó történetet, esélyünk sem lenne megkedvelni őket.

Kép: Peter Xavier Price [deviantart.com/peet]

Ezzel eljutottunk a fő kérdéshez: érdemes megvenni a könyvet? Az igazat megvallva, én nem ajánlanám azoknak, akik éppen csak ismerkednek Tolkiennal, ugyanis a teljesen kidolgozott történetekhez képest (mint amilyen *A Gyűrűk Ura*) ez a kötet túlságosan önelemző és tudományos írás. A veterán olvasóknak azonban kihagyhatatlan élményt jelenthet, hiszen emellett, hogy kiegészíti és kontextusba helyezi Középfölde későbbi történeteit, Tolkien alkotói folyamatába is betekintést enged. Alan Lee csodálatos illusztrációiról sem szabad megfeledkeznünk, melyek tökéletesen visszaadják Tolkien szavainak varázsát.

Hadd zárjam soraimat Christopher Tolkien előszavának egy részletével:

„Ebben a kötetben a különféle szövegek sok szálából szőtt, bonyolult narratívából kiderül, hogyan jutott el Középfölde az Első Kor végéig, és apám felfogása erről az általa teremtett történelemről hogyan bomlott ki hosszú évek során, amíg a legpompásabb formájában végül összeomlott.”

[Az idézet Gálvölgyi Judit fordítása a 2019. május 22-én megjelent magyar kiadásból.]

A Gyűrűk Ura sorozat: Irány a másodkor?

írta: Barna Bálint (Gandalf)

Hol tart most az Amazon-féle *A Gyűrűk Ura* sorozat, és mikorra várható az első rész? Az elmúlt évben a találgatások mellett hivatalos anyagok is megjelentek, így most már nem kell teljesen a sötétben tapogatoznunk.

„Üdv a másodkorban!” – írta a *The Lord of the Rings on Prime* hivatalos oldala, komoly meglepetést okozva ezzel a rajongóknak. A korábbi pletyka szerint ugyanis az Amazon sorozata az ifjú Aragorn kalandjairól szolt volna (azaz *A hobbit* és *A Gyűrűk Ura* cselekménye közötti történetekről), és ennek még a legelső hivatalos promóciós anyagok sem mondtak ellent. Ugyanis a Gyűrűvers soraival kísérve tettek közzé újabb és újabb térképeket a harmadkori Középföldéről: először csak egy vaktérképet, amely egyre több felirattal bővült a későbbi változatokon. Azután egyszer csak furcsa időbeli következetlenségek jelentek meg ezekben a feliratokban, mintha nem minden helységnév származna ugyanabból az időből. Végül kiraktak egy másodkori Középföldetérképet, amelyen Númenor szigete is szerepel, és üdvözöltek minket a másodkorban. Mit jelenthet mindez?

Michael Benson, az Amazon marketingigazgatója egy interjúban elismerte, hogy a sorozat visszanyúl a másodkorba, ezért rakták ki a térképet. Az azonban nem volt egyértelmű a válaszából, hogy csak és kizárólag a másodkorban játszódik-e majd a történet, vagy későbbi korokat is megjelenítenek benne. Mivel a térképek sorát a harmadkori viszonyokkal kezdték, talán megkockáztathatjuk azt a feltételezést, hogy a történet a másodkorban kezdődne, és a harmadkorban érne véget. Ha emellé odatesszük, hogy továbbra sem Középfölde-sorozatról, hanem kifejezetten *A Gyűrűk Ura* sorozatról beszélnek, ráadásul a térképek a Gyűrűvers egy-egy sorának kíséretében jelentek meg, akkor a kép kezd tisztulni – a történet valóban a „Gyűrűk Uráról”, azaz Sauronról és a Hatalom Gyűrűiről szólhat majd, kezdve Eregionban, folytatva Númenor bukásával. Amit Peter Jackson *A Gyűrű Szövetségének* prologusában

8-10 percben lezavart, azt itt most öt évadban ki lehet fejteni. Könnyen lehet persze, hogy később megjelenik egy olyan marketinganyag, amely ezt a feltételezést is borítja...

Azonban másra is felfigyelhetünk a térképeken, nem csupán a történet várható kereteire. Az egyik ilyen érdekes apróság az iránytű, amely az égtájakat tolkien írásjelekkel jeleníti meg. Az elsőként közzétett térképeken ezek hibásan szerepeltek, pont úgy, mint Karen Wynn Fonstad *Középfölde Atlasza* című könyvének korábbi kiadásában.

Miután az interneten megjelentek az erről szóló elemzések és kommentárok, a következő térképen már javították az iránytűn az égtájak jelölését. Mindebből egyrészt arra következtethetünk, hogy az Amazonnál nemcsak Tolkien műveiből dolgoznak, de ismerik és használják a másodlagos szakirodalmat is; másrészt arra, hogy odafigyelnek a Tolkien-kutatók reakcióira. Van-

Kép: Kinko White [instagram.com/kinko_white]

nak persze pontatlanságok még a térképeken, például a messzi kelet és dél hozzátoldásai, ezek azonban nem újjak: már a Jackson-féle filmek promóciós térképein is felbukkantak a tolkien földrajz ezen bővítései. Átemelésük a mozifilmekkel való kontinuitás valószínűségét erősítik.

Egy másik érdekesség maga Númenor szigete, amelynek térképe ugyanis nem szerepelt a Tolkien életében kiadott művekben, azaz azokban a könyvekben, amelyek a Professzor által eladott adaptációs jogokhoz köthetőek. Ez a térkép először a (magyarul *A Gyűrű keresése* címen is ismert) *Befejezetlen regékben* jelent meg. Ezek szerint a jogokért kifizetett 250 millió dollár más tolkien források felhasználását is lehetővé tenné? Mivel a szerződés részleteit továbbra sem ismerjük, ezért biztosan nem állíthatunk, de a fentiek alapján valószínűsíthető egyfajta részleges hozzáférési jog a posztumusz művekhez is.

Az viszont már nem találgatás, hanem tény, hogy a Tolkien-örökösök a korábbi gyakorlattal szemben ezúttal valamilyen fokú kreatív kontrollt gyakorolhatnak a sorozat készítésében: néhányuk személyesen járt az Amazon-

nál a terveket jóváhagyni. Úgy tűnik, mióta Christopher Tolkien lemondott a Tolkien Estate vezetőségi tagságáról, a jogtulajdonos szervezet és a család jóval együttműködőbb, ha adaptációkról van szó. Az *Entertainment Weekly* egy meg nem nevezett forrásra hivatkozva azt állította, hogy a híres Tolkien-kutató, Tom Shippey szakértőként vesz részt a projektben, a látványtervezésbe pedig bevonták John Howe illusztrátort, aki Peter Jackson filmjein már dolgozott hasonló szerepben. A sajtóértesülés szerint Howe a megjelent térképek elkészítésében is részt vett. Ezek jelen pillanatban még meg nem erősített információk, így óvatosabban kell kezelni őket, mint a Tolkien-örökösök bevonódásának tényét. Ami Peter Jacksont illeti, ő egyelőre nem kapott még semmilyen tervet, de azt nyilatkozta, szívesen véleményez bármit, amit küldenek neki, és segít, ha kéri; ennél jobban azonban nem szeretne bekapcsolódni a sorozat készítésébe.

A korábbi hírek szerint eredetileg az edinburghi Leithben szemeltek ki egy stúdiót a forgatáshoz, de később arról pletykáltak, hogy a Brexit bizonytalanságai miatt talán mégsem Skóciában fognak forgatni. Állítólag az új-zélandi Auckland a legesélyesebb új helyszínnek. Hivatalos megerősítés vagy cáfolat minderről még nem érkezett, ahogyan arról sem, hogy vajon tényleg még az idén forgatni kezdenek-e. Amennyiben igen, az azt jelentené, hogy az első évad legkorábban 2020-ban kerülhetne a nézők elé. Egy biztos: a következő hónapokban rengeteg új bejelentés várható majd hivatalos oldalról is. Például egészen friss hír, hogy Bryan Cogman, a Trónok Harca tévésorozat egyik forgatókönyvírója csatlakozott az Amazon „középföldés” írógárdájához. Az sem kizárt, hogy mire megjelenik ez a cikk, máris többet tudunk az itt összefoglaltaknál. Addig pedig olvassuk a könyveket – annál jobb sorozatot úgysem kaphatunk, mint amelyik a képzeletünkben látható...

Az összecsapás – társasjátékban

írta: Prikoszovich Mihály (Priko)

A *Lord of the Rings: The Confrontation* kétszemélyes, viszonylag rövid (20-30 perces) társas, jó elegye a stratégiai (lépések a táblán) és a blöff (kártyák kijátszása a harcban) jellegű játékoknak. A tábla maga egy középföldei tájakból összeálló négyzet, amelynek egy-egy csúcsáról kezdtek a fejenként 9 darab bábuból álló seregetek elhelyezésével: a jók a Megye, a rosszak Mordor irányából indulnak. A bábuk a regényből ismert karakterek, képességeik hűen passzolnak a történethez, még abban is, hogy a Szövetség érezhetően gyengébb – vagy legalábbis annak tűnik.

A trükk a játékban az, hogy csak ti látjátok, melyik bábu melyik a sajátjaitok közül, ugyanis az ellenfél felé néző oldaluk ugyanolyan. Felváltva lépkedtek a táblán, és ha olyan mezőre értek, ahol ellenséges bábu található, akkor a szembekerült bábuk felfedik magukat, és megküzdenek. Ez abból áll, hogy szimultán kiválasztotok egy-egy kártyát a szintén kilencdarabos paklitokból: a számszerű harci erő a bábu és a kártya erejének összege. Színesítésként minden bábu rendelkezik valamilyen különleges képességgel is, és mind a jó, mind a gonosz oldal kártyapaklija tartalmaz szöveges lapokat is, melyekkel meglepheted az ellenfelet. Csata után a vesztes bábu

elhagyja a táblát. Hogy senkit se érjen hátrány, ezért egy játék két körből áll, mind a jó, mind a gonosz oldallal játszva győznöd kell a végső győzelemhez. (Ha netán mindkét esetben egy adott frakció nyer, akkor az a játékos nyer végül, akinek több táblán maradó bábuval sikerült mindezt megvalósítania.)

A játék kinézete határozottan középföldei hangulatú, és a blöffölős-taktikázós lépegetés jól adja vissza a Gyűrű Szövetségének nehézségekkel teli útját – többek közt

azzal, hogy itt is központi szerepet kap Moria, ahol az ellenséges vonalak mögé tudsz kerülni, de sosem tudhatod, felzavartál-e valamit időközben...

A játék épp elég szabállyal rendelkezik ahhoz, hogy ne unják meg az emberek 10-20 játék után sem, többek között azért is, mert két teljes bábu-szett tartozik hozzá. (A második szettel játszható változatban már kicsit kiegyenlítettebbek az esélyek

Fotó: Orthmayr Flóra (Metaflora) a jó és a rossz oldal között.)

Ennek ellenére semmiképp sem nevezném bonyolultnak, kicsit olyan, mintha ez lenne Középfölde sakk-játéka. Mivel kétszemélyes, leginkább társasjáték-kedvelő pároknak ajánlanám, akik szeretik, ha egy játék szép és közepesen komplex.

